

Б14

3536p

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

БАЗИЛЯК Наталія Олегівна

УДК 378.147.091.33-027.22:[316.74:81]

**ПРАКТИКА ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНИХ СТРАТЕГІЙ
У ПОЛКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ**

13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2012

8792

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор
КОВАЛЬЧУК Володимир Юльянович,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, завідувач
кафедри математики і методики викладання
математики початкового навчання.

Офіційні опоненти:

доктор технічних наук, професор
РОМАНОВСЬКИЙ Олександр Олексійович,
Українсько-Американський гуманітарний
інститут «Вісконсінський міжнародний
університет (США) в Україні», ректор;

кандидат педагогічних наук, доцент
ЗАРІВНА Оксана Тимофіївна,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»,
доцент кафедри англійської мови
технічного спрямування.

Захист відбудеться 13 грудня 2012 року о 14 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9

Автореферат розісланий 13 листопада 2012 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Серед нагальної проблематики трансформаційного українського суспільства виокремлюється необхідність різнобічної інтеграції в цивілізаційно-культурологічні реалії європейської спільноти. Важливого значення набуває проблемогенний спектр етноментального самоусвідомлення особистості, зокрема у площині мови як потужного комунікативного засобу, що дозволяє успішно адаптуватися в умовах глобалізації світу. Відбуваючись, насамперед, як різновекторна ідентифікація на расовому, етнічному, громадянському та інших рівнях, ментальне отождіння людини неможливе без урахування феномену мови як основної титульної засади особистісної та національної екзистенції. В окресленому контексті особливий актуальності набуває вузол суперечностей, зумовлений особливостями функціонування практики як основи реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі. Інформаційної революції, міграційні процеси та міжкультурні комунікації невпинно потребують інтенсифікації сучасного полікультурного простору, а отже істотно зростає роль мови у спілкуванні людей.

Безперечно, важливі функції належать провідним (світовим) мовам як тим ключовим засобам, що є основою спілкування в полікультурному просторі. До того ж, помітна демократизація світу та його намагання перейти до посттоталітарних моделей мислення і співіснування спонукають до актуалізації мовних стратегій, які мають суттєві особливості свого вивчення та застосування у закритому й відкритому суспільствах. У вітчизняному соціумі всі науки гуманітарного циклу найчастіше розглядають реалізацію мовних стратегій як украй важливе соціальне завдання, основною метою якого є входження в європейський і світовий культурно-освітній простір. Загалом, структурна ієрархія «світових мов» для української освіти побудована таким чином, що повинна би активно сприяти створенню полікультурного середовища як своєрідної матриці, підґрунтя реалізації мовних стратегій. Однак повсякденні мовленнєві практики й освітні традиції більшості громадян держави засвідчують необхідність задіяння інтенсивних методів і запровадження новітніх технологій вивчення мов, знання яких буде у полікультурному середовищі вагомим чинником адаптації та самоствердження. Своєрідним соціолінгвістичним рудиментом залишилися численні труднощі, насамперед через занедбаність «мовних практик» у колишньому СРСР (закритість системи освіти, обмеженість виїзду за кордон, ідеологічне звуження міжнародного спілкування та співробітництва тощо).

Потреба в упевненому й фаховому знанні світової мови у процесі безпосереднього міжкультурного спілкування детермінована тим, що демократизація міжнародних відносин створює передумови для практичного переміщення людей і народів, їх спілкування один з одним, відповідно зростає можливість практичного застосування мовленнєвих навичок і мовних стратегій. Зокрема, для студентів українських університетів актуальним став такий процес, як академічна мобільність, тому, завдяки їх залучення у процес навчання у ВНЗ-партнерах зарубіжних країн світу, мовна практика стає дійсністю, тобто реальним навчальним процесом, де мовні стратегії отримують найбільш ефективне випробування. Істотного значення набуває мовна самоосвіта студентів, а також

їхня мовна підготовка у процесі закордонної виробничо-ознайомчої практики або туристичних поїздок. Вочевидь, мовні стратегії найкраще реалізуються й розвиваються у процесі включеного навчання в університетах західних країн, що призводить до оновлення мовних методик і мовленнєвих технік. Відбувається помітна інтенсифікація мовних технологій засобами й можливостями інформаційних засобів навчання завдяки мережі Інтернет. Водночас недостатнє розуміння сутнісних аспектів освітнього процесу у сфері мови часто призводить до орієнтації на формальні, технологічні особливості, нівелюючи ціннісний зміст мовної освіти та її практичну значущість.

Окреслена проблематика досліджувалася багатьма вченими, зокрема: співвідношення загальноосвітніх і професійних компонентів у мовній освіті (С. Вдовцова); формування миротворчих поглядів студентів педвузів в процесі вивчення іноземної мови (Л. Галуза); виховання духовних цінностей у студентської молоді в полікультурному просторі (В. Довженко); педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності майбутнього вчителя у процесі професійної освіти (О. Прозорова); періодична преса як засіб оволодіння іноземною мовою студентами вищих технічних навчальних закладів (Н. Саєнко); мовні стратегії у формуванні міжкультурного діалогу у європейському просторі (Т. Скубашевська); полікультурне виховання старшокласників у процесі вивчення гуманітарних предметів (А. Солодка); методика формування стратегій автономної навчальної діяльності у студентів-першокурсників у роботі з іншомовним тестом (Т. Тернових); формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови (Ю. Федоренко); інтеграційні процеси як фактор розвитку освітнього простору полікультурного регіону (А. Шогенов) тощо.

Філософські, психологічні та педагогічні проблеми реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі розглядали провідні вчені В. Адрущенко, В. Бех, У. Вайнарх, Г. Ведель, О. Грива, О. Гукаленко, В. Гурмаза, І. Дзюба, Н. Дуда, А. Загнітко, Л. Засєкіна, В. Заслуженюк, І. Кребель, Р. Мартинова, О. Мисечко, А. Сущенко, Л. Танюк, С. Тер-Минасова, О. Токменко, Г. Чередниченко та ін.

Питаннями методики навчання іноземної мови займалися Н. Авшенюк, Л. Аза, Т. Артемчук, І. Бім, Л. Версан, Т. Годованець, М. Палій, К. Скиба, Л. Щєрба та ін.

У роботах О. Бобришевої, Н. Євгенєвої, А. Зубова, В. Зуєвої, А. Кієтенко, О. Любарської, Т. Насалевич, Н. Ольховської, Л. Пироженко, О. Пехоти, Є. Полат, О. Пометун, Н. Рамзи, М. Скуратівської та ін. представлені нові освітні технології навчання іноземних мов.

Однак недостатньо вивченою є ціла низка важливих проблем. Поглиблених досліджень потребують основні складові і чинники реалізації мовних тактик і стратегій у полікультурному просторі, специфіка використання мовних стратегій у педагогіці як сукупності (системи) технологій (прийомів, методів), підпорядкованих вивченню мов у закладах освіти та її реалізації (мовлення) у суспільній практиці тощо.

Соціокультурна значущість, практична затребуваність і нестача системних наукових студій проблеми якраз і зумовили вибір теми нашого дисертаційного

дослідження «Практика як основа реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідницької роботи Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Зміст навчання і виховання в умовах реформування освіти України» (протокол № 15 від 21.12.2004 р.) та в межах наукової теми кафедри прикладної лінгвістики Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка» «Освіта та новітні технології навчання в Україні і в світі» (номер державної реєстрації 0107U006227).

Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 1 від 17.01.2008 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 26.04.2011 р.).

Мета дослідження – теоретично та методологічно обґрунтувати і розкрити вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на процеси вивчення, поширення і використання іноземних мов, схарактеризувати педагогічні умови практики як основи реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі, представити структуру технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Відповідно до мети були поставлено такі **задачі дослідження**:

1. На підставі здійснення системного аналізу філософської, науково-педагогічної та навчально-методичної літератури обґрунтувати теоретичні й методологічні основи дослідження проблеми реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі.
2. Визначити основні закономірності та механізми практичної реалізації мовних стратегій у контексті сучасних педагогічних досліджень.
3. Розробити концептуальну модель технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов як основу для реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі.
4. Обґрунтувати на організаційно-методичному і предметному рівнях системні особливості реалізації мовної практики в умовах полікультурного простору.
5. Експериментально перевірити ефективність запропонованої моделі технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов та педагогічні умови практики як основи реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі.

Об'єктом дослідження є реалізація мови у багатокультурному соціальному просторі.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні особливості практики як основи реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі.

Для розв'язання поставлених задач було використано такі **методи дослідження**: *теоретичний аналіз* проблеми, що дозволило систематизувати різноманітні підходи і практичний досвід з проблеми дослідження; *порівняння, класифікація і систематизація* наявних у педагогіці підходів до практичної

реалізації мовної практики в умовах полікультурного спілкування; *педагогічне спостереження*; *методи опитування*: бесіди, анкетування, тестування, інтерв'ювання на основі яких проаналізовано основні чинники, що впливають на успішність реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі; *методи статистичної обробки* кількісних даних за допомогою пакету SPSS.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *вперше* обґрунтовано теоретико-методологічні основи практики як основи реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі; визначено основні чинники реалізації мовних стратегій як механізму інтеграції в європейський і світовий освітньо-культурний простір; розроблено концептуальну модель, що базується на оптимізації академічної мобільності студентів у процесі застосування мовних стратегій; виокремлено критерії та показники якісного оволодіння іноземною мовою, зокрема завдяки мовній практиці, мовному спілкуванню з носіями матричної мови, включенню в культурне (мовне) середовище;

- *поглиблено та уточнено* поняття: мовні стратегії, полікультурний простір; рівні та змістові характеристики створення полікультурного середовища як своєрідної матриці, підґрунтя реалізації мовних стратегій; педагогічні умови гармонізації мовних стратегій студентів, комунікативні компетенції;

- *подальшого розвитку* набули: варіанти освітніх технологій, що послідовно посилюють практичні мовні стратегії студентів та збагачують процес їх мовного і культурного розвитку; принципи гармонізації професійно-особистісного оволодіння мовними стратегіями у полікультурному спілкуванні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що запропонована концептуальна модель технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов є основою для реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі. Розроблено спецкурс «Основи комунікативної компетентності вчителя іноземних мов», а теоретико-методологічні засади реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі застосовуються викладачами у процесі викладання професійно орієнтованих навчальних дисциплін: «Педагогіка мовного дискурсу в полікультурному спілкуванні», «Методика навчання іноземної мови», «Іноземна мова». Результати дисертаційного дослідження застосовуються для вдосконалення програм професійної підготовки студентів педагогічних університетів, в організації неформальної освіти дорослих у процесі реалізації мовних стратегій у багатомовному й полікультурному комунікативному просторі.

Впровадження результатів дослідження. Основні результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 2667 від 30 грудня 2011 року), Національного університету «Львівська політехніка» (довідка № 11 від 16 травня 2001 року), Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 363 від 2 лютого 2012 року).

Особистий внесок здобувача. Автором у навчальному посібнику «Англійська мова: для спеціальності «Олімпійський та професійний спорт» підібрані тексти та лексичний матеріал для розвитку навичок різних видів читання, письмового перекладу; у «Навчальному посібнику з англійської мови»

розроблено розмовні теми та система вправ з англійської мови; у посібнику «Англійська мова» розроблені підсумкові завдання у п'яти варіантах.

Апробація результатів дослідження відбувалася у виступах на науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «Каразінські читання: людина, мова, комунікація» (Харків, 2007); «Проблема якості виховання і навчання у системі безперервної освіти» (Івано-Франківськ, 2008); «Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном» (Горлівка, 2008); «Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у ВНЗ» (Львів, 2010); «Молодіжна політика: проблеми та перспективи» (Дрогобич, 2011); «Дослідження молодих вчених в контексті розвитку сучасної науки» (Київ, 2011); «Міжкультурна комунікація: мова-культура-особистість» (Острог, 2011); «Молода спортивна наука України» (Львів, 2011); «Проблеми та перспективи лінгвістичних досліджень в умовах глобалізаційних процесів» (Тернопіль, 2011); «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 2012); «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2012); «Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у ВНЗ» (Львів, 2012); II Міжнародному Кримському лінгвістичному конгресі «Мова і світ» (Ялта, 2010); *всеукраїнських*: «Науково-педагогічні читання присвячені 90-річчю В.К. Савинця – українського педагога та освітнього діяча» (Львів, 2008); «Зміст професійної підготовки учителя іноземної мови у контексті Болонського процесу» (Дрогобич, 2009); «Міжкультурна комунікація: мова-культура-особистість» (Острог, 2009); «Мовне обличчя міста» (Черкаси, 2010); «Проблеми викладання іноземних мов у немовному ВНЗ» (Київ, 2010).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження відображено у 15 публікаціях. До їх числа входять: 3 навчально-методичні посібники, 6 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття у науковому виданні, 5 тез і матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (160 найменувань, 16 з них – іноземними мовами). Повний обсяг дисертації становить 223 сторінки, основний зміст викладено на 208 сторінках. Текст містить 1 рисунок і 13 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, викладено основні положення дослідження, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення, відображено апробацію, впровадження результатів дослідження у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів України, визначено особистий внесок здобувача наукового ступеня.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі» зроблено аналіз наукової, науково-методичної та практики роботи вищої школи, який показав, що на сучасному етапі

розвитку людства теоретичне і практичне досягнення мовних стратегій актуалізується під впливом низки факторів, які можна згрупувати за кількома напрямками: глобалізаційні тенденції, які загострюють потребу міжетнічного і міжнаціонального взаєморозуміння і проведення ефективного міжкультурного діалогу. Актуалізується необхідність поширення й популяризації єдиних і взаємозрозумілих засобів і механізмів спілкування; пов'язані з глобалізацією та зростанням відкритості кордонів активізація і спрощення міграційних процесів, що має аналогічні до вище зазначеного наслідки стосовно міжкультурної комунікації та мовних стратегій; відповідно за таких умов змінюються параметри і самих процесів міжкультурної комунікації: з одного боку, частина бар'єрів у цих процесах знімається, але відкриваються невідомі раніше – знімаються зовнішні перепони міжкультурної комунікації, відкриваючи внутрішні ускладнення, пов'язані з нестачею тих чи інших комунікативних компетенцій у суб'єктів спілкування; інформаційна революція, яка включає як активізацію інформаційного обміну, зростання значення і впливу інформації на соціальні процеси, так і збільшення ролі і місця інформаційних систем та технологій у різноманітних сферах життєдіяльності суспільства. Оскільки наслідки впливу цих тенденцій стосуються і засобів передачі інформації, то це потребує відповідного коригування мовної політики, мовних стратегій і технологій.

Констатується, що сам термін «мовні стратегії» використовується дуже і дуже рідко навіть на сьогодні, спроби виділення відповідних технік робилися ще два десятиліття тому. Йдеться про виділення в окрему групу навчальних стратегій при опануванні іншомовною комунікативною компетенцією. Таке бачення було запропоноване ще в середині 80-х років двадцятого століття. До прямих навчальних стратегій належать: стратегії запам'ятовування (утворення асоціативних зв'язків, опора на візуальний та звуковий образи, повторення, застосування фізичних дій, віднаходження в пам'яті необхідної інформації); пізнавальні стратегії (практика, рецепція та продукування, аналіз, конструювання тощо); компенсаторні стратегії (використання здогадки, подолання утруднень в усному та письмовому мовленні). До складу непрямих навчальних стратегій включаються: метакогнітивні стратегії (визначення мети навчання, організація і планування свого навчального процесу, самооцінка); емоційні стратегії (зниження рівня стурбованості, підвищення власної мотивації, володіння емоціями); соціальні стратегії (емпатія, кооперація, розпитування тощо).

На сьогодні існують три типи стратегій, які в прямий чи опосередкований спосіб впливають на процес вивчення іноземних мов: безпосередньо стратегії навчання (передусім свідомо мисленева діяльність студентів, спрямована на покращення їх знань і на розуміння мови, що вивчається); комунікаційні стратегії (зосереджені на участі в розмові, розумінні чи з'ясуванні, що має на увазі співрозмовник тощо); соціальні стратегії (які включають стратегії отримання інформації про вже збережену в пам'яті мову; повторення і відпрацювання структури мови, що вивчається; здійснення комунікації цією мовою, незважаючи на проблеми, що виникають у зв'язку з недостатнім володінням нею).

Обов'язково слід підкреслити, що в умовах формування й розвитку полікультурного простору Європи й світу відбувається певне зміщення

пріоритетів у виконанні мовою її функцій: на тлі традиційних функцій передачі інформації, організації життєдіяльності спільноти, освіти і виховання молодого покоління, розвитку духовності і формування за посередництвом усього цього самодостатньої особистості з певними компетенціями – все більшого значення набуває функція консолідації. Причому вона включає не тільки єднання окремих людей в їх спілкуванні, а й єднання етносів, народів і націй. Це відбувається, з одного боку, за рахунок формування групової, етнічної, національної тощо ідентичностей, з іншого ж, за рахунок забезпечення кругообігу інформації виконується функція саморегуляції спільноти. І в умовах, коли локальні національні та етнічні спільноти зближуються і за певними параметрами об'єднуються в загальносвітовий організм, для забезпечення саморегуляції останнього необхідне поширення зрозумілих більшості населення загальносвітових мов.

Говорячи про актуальність вивчення світових мов у полікультурному просторі, доцільно згадати і про символічне значення мови, яке особливо актуалізується в трансформаційні періоди соціального розвитку (посилення глобалізаційних тенденцій якраз можна віднести до такого трансформаційного часу – це є перехід від локальної самодостатності до глобальної взаємозалежності і взаємодоповнюваності). Варто окремо зупинитись на змісті і значенні стратегічної компетенції, адже з усіх складових комунікативних компетенцій вона має безпосередній вихід на мовні стратегії. Можна погодитись, що поняття стратегічної компетенції є новим в українській та зарубіжній методичці. Воно розглядається методистами через призму таких семантично споріднених понять як: стратегії навчання; автономія суб'єктів навчання; індивідуально-раціональний стиль діяльності; соціально-когнітивні стилі навчання.

Нами встановлено, що для забезпечення адекватних мовних стратегій у відкритому суспільстві, які б уможливили ефективне міжкультурне спілкування, зростає значення таких складових навчально-виховного процесу, пов'язаного з вивченням іноземних мов: розвиток як мовних, так і мовленнєвих знань і вмінь; як теоретичної складової мовно-комунікативної компетенції, так і практичної; набуття відповідних навичок і забезпечення узгодженості, цілісності і єдності всіх складових такої компетенції; розвиток і підвищення рівня загальної здатності до спілкування, комунікативної складової фахівця у будь-якій галузі; впровадження прийомів активізації самостійної навчально-пізнавальної активності учнів і студентів у вивченні і використанні іноземних мов; реалізація технологій навчання окремих дисциплін або вивчення окремих тем із використанням принаймні світових мов; можливо, корисними можуть бути проведення круглих столів чи семінарів із актуальних проблем сучасності (широка проблематика) із використанням учасниками різних мов, із застосуванням лінгфонної техніки перекладу і без неї; підвищення уваги до змісту мовлення та вдосконалення важливих мовленнєвих умінь в їх єдності та взаємозв'язку (вмінь сприймати на слух та розуміти фактичний зміст, причинно-наслідкові зв'язки, головну думку, виразно-зображальні засоби мови у почутому тексті; вміння створювати та розіграти діалог, дотримуючись основних правил спілкування та мовленнєвого

етикету, вміння враховувати ситуацію спілкування та адресата мовлення; читати відповідно до стилю мовлення та особливостей аудиторії).

Дослідження показує, що вплив демократизації світу на реалізацію тих чи інших мовних стратегій здійснюється через процеси демократизації освіти взагалі, що дозволяє виділити такі основні аспекти опосередкованого впливу демократизації світу на реалізацію мовних стратегій у педагогіці: створюється більше можливостей для вибору тих чи інших мов для вивчення; розширюються потенції для перевірки практикою мовних і мовленнєвих компетенцій студентів, що очевидно через взаємозв'язок теорії з практикою дає більше шансів для підвищення якості знань у цій галузі; формується більше можливостей для вивчення іноземних мов самими викладачами, так само як і політиками, журналістами та іншими групами людей, що впливають на формування громадської думки, а отже, і соціальної привабливості тих чи інших мов; в умовах поширення принципів Болонських декларацій зростає соціальна відповідальність викладачів за рівень мовної підготовки студентів; унаслідок зростання доступності міжнародних інформаційних ресурсів і мереж на кшталт Інтернету зростає внутрішня особистісна потреба у вивченні світових мов, адже незнання їх стає своєрідним бар'єром на шляху отримання нової потрібної інформації, і відповідно негативно впливає на конкурентоспроможність фахівця.

На сьогодні в Європі характерними є дві основні лінгвістичні тенденції: підтримка етнічних і національних мов як джерел збагачення; засіб інтеграції різних країн, культур і, звичайно, мов для формування майбутнього європейського громадянства. Безперечно, окрім культурного контексту, існує ще одна спонuka вивчення іноземної мови – суто економічна. З одного боку, це потреба у кваліфікаційному і мовному, високоосвіченому персоналі, а з іншого, прагнення людини до кращого, інтенсивнішого життя. Саме в цьому випадку пріоритетного значення набувають проблеми полікультурної освіти

Мета і завдання навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах відповідно до державного стандарту освіти зумовлені тими функціями, які ця дисципліна виконує у загальній системі освіти. До них належать: практична функція, яка забезпечує формування комунікативної компетенції студентів (практичне володіння іноземною мовою в обмеженому обсязі як засобом спілкування у побуті та професійній діяльності); загальноосвітня функція, що передбачає формування у студентів елементарної лінгвістичної компетенції, ознайомлення із культурою країни, мова якої вивчається (країнознавча компетенція) та професійної компетенції; виховна функція, спрямована на формування та розвиток у студентів системи етичних цінностей.

До найновітніших методів, за якими бачиться перспектива у вітчизняній системі освіти, відноситься розвиток дистанційного інтерактивного навчання. Педагогічні методи і прийоми, які використовуються при дистанційному навчанні, можна класифікувати так: методи навчання за допомогою взаємодії слухача з освітніми ресурсами при мінімальній участі викладача і студентів (самонавчання). Для розвитку цих методів характерний мультимедійний підхід, коли за допомогою різноманітних засобів створюються освітні ресурси: друковані, аудіо-, відеоматеріали та навчальні матеріали, що надходять з

комп'ютерних мереж; методи індивідуалізованого викладання і навчання, для яких характерні взаємини одного студента з одним викладачем чи одного студента з іншим студентом (навчання «один до одного»). Ці методи, властиві традиційній освітній системі, одержують новий розвиток на базі сучасних інформаційних технологій; методи, для яких характерна активна взаємодія між усіма учасниками навчального процесу (навчання «багато до багатьох»). Розвиток цих методів пов'язаний з проведенням навчальних колективних дискусій і конференцій.

Ще одна інновація стосується використання вже відомого, але недооціненого раніше джерела мови та культури – періодичної преси. Робота студентів з газетою на заняттях з іноземної мови допомагає не тільки зняттю бар'єру, що закриває доступ до світової інформаційної системи, але й формуванню особистості як активного члена суспільства. Крім того, друкована періодика дає можливість студентам оволодівати унікальним тематичним розмаїттям лексики, тому що газета виступає як носій найсучаснішого варіанта мови; її можна розглядати як невичерпну в змістовому плані основу для комунікативної діяльності.

Також пропонується для оптимізації процесу вивчення іноземних мов у полікультурному середовищі пропонується реалізація інтеркультурної комунікації у викладанні гуманітарних предметів. Інтеркультурна комунікація – це форма комунікативної культури, яка характеризується адекватним взаєморозумінням двох або більше учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур, інтеркультурною компетентністю, толерантністю, другодомінантністю особистості, її прагненням до міжнаціональної злагоди в усіх сферах спілкування.

У другому розділі «Визначальна роль практики у реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі» зроблено аналіз розвитку вивчення іноземних мов і мовних практик, зазначено, що глобальні проблеми людства – екологічні, демографічні, соціальні – об'єднують різні держави і спонукають їх до спільного пошуку шляхів розв'язання цих проблем. Взаємний обмін інформацією з будь-яких питань відбувається завдяки постійному розвитку і вдосконаленню світової комп'ютеризації. Взаємний інтерес спільнот і людей викликає потребу в оволодінні іноземними мовами як засобом спілкування для розв'язання різноманітних загальнолюдських і загальносвітових проблем.

Нами зазначено, що методика навчання іноземних мов пройшла великий і складний шлях свого розвитку, нагромадила багатий матеріал, що увійшов до скарбниці світової науки. Слід зазначити, що саме вітчизняні вчені першими висловили думку про те, що при навчанні іноземних мов треба враховувати знання учнів з рідної мови; що навички володіння мовним матеріалом є міцнішими і легше піддаються перенесенню, якщо формуються на рівні свідомості. Саме вітчизняні науковці вперше сформулювали особливості рецептивного і продуктивного засвоєння іноземної мови.

При впровадженні мовних практик комунікативна компетентність досягається завдяки: мовленнєвій компетентності, тобто мовленнєвим умінням в аудіюванні, мовленні, читанні та письмі; мовній компетентності, тобто знанню мовного матеріалу і володінню рецептивними та продуктивними навичками його

застосування; соціокультурній компетентності, тобто країнознавчим і лінгвокраїнознавчим знанням (Г. Бадаянц, О. Бігич, Н. Бражник, С. Ніколаєва, Л. Пасічник, Л. Сажко, О. Шерстюк та ін.).

За останні два десятиліття значно зросла роль вивчення іноземних мов у світі, зокрема в Україні. Тим часом результати навчання, про що свідчить масова педагогічна практика, викликають занепокоєння і не відповідають сучасним потребам та вимогам. Існує нагальна потреба у подальших дослідженнях у сфері методики навчання і віднайденні оптимальних шляхів удосконалення процесу навчання. Цьому сприятиме створення моделі навчання іноземних мов, яка була б ефективною для вивчення будь-якої іноземної мови і яка відповідала б сучасним вимогам щодо її результативності та економічності. Важливою складовою є введення мовних практик в освітні практики (система «відкритої освіти»). Це, в свою чергу, є зміна мови комунікацій і змісту. Тобто мова системи освіти XXI століття повинна стати мовою просторового «розміщення себе».

Усі етапи навчання іноземної мови: попереднє вивчення і попереднє ознайомлення з культурою народу, перші проби спілкування іноземною мовою в країні даної мови і первинне пристосування індивіда до нового для нього середовища, і далі різною мірою тривале занурення в інокультурний контекст з глибоким освоєнням, у тому числі, розмовною іноземною мовою, по суті, демонструють послідовні процеси пізнання, ознайомлення, залучення, засвоєння (або відторгнення) соціокультурних норм і стереотипів західного світу. В зв'язку з цим, стає розповсюджена практика освоєння іноземної мови за кордоном чи в наближеній до цього обстановці. Запит нового споживача відносно іноземних мов (і, в першу чергу, англійської) став передусім прагматичним з метою виключно функціональним, використання її (тобто мови, а не мови) в різних сферах життя як засіб реального спілкування з людьми в інших країнах.

На сьогодні більшість програм навчання іноземній мові в країнах Європи і в Україні ґрунтується на спільних принципах, а саме: комунікативна компетенція; відкритість іншій культурі; опанування чотирма найважливішими компетенціями щодо мовних практик (слухати, читати, розмовляти, писати); знання країни, в якій розмовляють мовою, що вивчають. Провідною метою навчання іноземної мови у ВНЗ є комунікативна - формування комунікативної компетенції, тобто вміння витягувати достатньо повну інформацію при читанні іноземних текстів, уміння зрозуміти співбесідника, а також вилучити свою думку усно і письмово.

Світовий досвід засвідчує, що в основі духовного єднання людей у певну спільноту лежить насамперед мова. Вона виконує такі функції: а) інтегруючу: мова об'єднує людей, створює в них відчуття групової єдності, групової ідентичності і, отже, сприяє перетворенню населення в суспільство; б) організуючу: мова виступає засобом планування, мобілізації зусиль, адекватної передачі волі від одних структур суспільства до інших; в) регулювальну: мова забезпечує здатність підтримувати і відтворювати високу інтенсивність внутрішніх зв'язків, якими поширюються інтелектуальні й моральні імпульси, що пронизують суспільство.

Нами зазначено, що в сучасному ВНЗ не має бути місця для таких процесів, як зазубрювання, бездумне завчання текстів іноземною мовою, що не мають практичної цінності для майбутньої життєдіяльності студентів. Студенти мають бути підготовлені на основі якісного сучасного автентичного навчального матеріалу до свідомого використання іноземної мови в подальшому житті та роботі. Адже гарне знання іноземних мов є на сьогодні і продовжуватиме залишатися надалі однією з провідних вимог роботодавців. У цьому плані саме на ВНЗ покладається відповідальність у якісному забезпеченні студентів комплексом мовних знань, умінь і навичок, це вимагає передусім від навчального закладу систематично створювати умови для підвищення кваліфікації своїх педагогічних працівників, забезпечити заклад належною матеріально-технічною базою.

Майбутній викладач іноземних мов повинен не тільки досконало оволодіти цією мовою, але й педагогічною майстерністю. Особливу увагу в підготовці студентів необхідно звертати на педагогічний потенціал певної інформаційної технології. Сучасні інформаційні технології при вивченні іноземних мов дозволяють забезпечити: поповнення словникового запасу (електронні версії словників та інших довідкових видань); навички двостороннього перекладу (системи машинного перекладу); інтенсифікацію процесу придбання лексико-граматичних знань (комп'ютерні вправи і лінгвістичні ігри); розвиток продуктивних мовних умінь і навичок розуміння на слух мови різних носіїв мови (програми мультимедіа); можливість індивідуалізувати процес навчання мови за рахунок використання інтерактивних комп'ютерних середовищ (програми вивчення іноземних мов); перевірку орфографії, граматики і стилю в тексті перекладу; контроль якості засвоєння матеріалу теоретичних курсів (програми тестування).

Найвища ефективність застосування інформаційних технологій у мовній підготовці досягається при їх комплексному використанні.

На сучасному етапі розвитку методичної науки основними методами навчання іноземних мов є комунікативний та конструктивістський методи. Прикладом конструктивістського методу може слугувати проектне навчання. В методиці розрізняють традиційні та альтернативні методи навчання. Під поняттям «альтернативні методи» групується цілий ряд різноманітних підходів, прийомів, способів передачі мови. Існують такі альтернативні методи, як метод повної фізичної реакції (Total Physical Response), сугестивний метод, драматично-педагогічний метод, мовчазний метод, груповий метод. До інноваційних навчальних методів можна віднести: навчання з комп'ютерною підтримкою (CALL); метод сценарію (storyline method); метод симуляцій; метод каруселі; метод навчання через станції; метод групових пазлів; метод рольової гри; метод «кейз-стаді» (робота над проблемними ситуаціями, студенти розглядають проблему, аналізують ситуацію, представляють свої ідеї та варіанти розв'язання проблеми в ході дискусії).

Застосування тренінгових вправ у навчальному процесі дозволяє сформувати студента (учня) як обізнану, компетентну особистість, що витікає із цілей застосування тренінгових методик. Тренінгові технології навчання на

елективних курсах з іноземних мов дозволяють сформувати студента як самостійну, творчу, цілеспрямовану, обізнану, комунікативну, зібрану, професійно-активну особистість. Цьому сприятимуть робота у мінігрупах, інтерактивні прийоми навчання, що забезпечують формування знань студентів та зниження їх фізичного і психологічного напруження.

Нами зазначено, що основним завданням педагогічної практики студентів молодших курсів є вивчення творчого педагогічного досвіду, набуття навичок роботи класного керівника, вихователя групи, ознайомлення з роботою вчителя іноземних мов.

У третьому розділі «**Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов**» нами зазначено, що технологія формування комунікативної компетентності передбачає постійний моніторинг та корективи процесу трансформації навчальної діяльності в професійну, становлення студента як молодого спеціаліста. Такий моніторинг, на нашу думку, також повинен бути діяльним, тобто відслідковувати не лише рівень засвоєння знань, а й хід і результати практичних дій та вчинків студентів, та на їх основі - рівень сформованості як окремих компонентів комунікативної компетентності, так і її в цілому. Одним із ефективних засобів моніторингу, як свідчить практика, є педагогічні ситуації та ділові ігри.

Крім того, процес трансформації навчальної діяльності у професійну повинен відслідковуватися та контролюватися не лише викладачем, а й самим студентом на основі чітких, зрозумілих та особистісно значимих для нього критеріїв. Лише за цих умов можна розраховувати на особистісну активність студента, зростання пізнавальної мотивації та її трансформацію у професійну.

Встановлено, що ефективності педагогічної взаємодії сприяють такі чинники, як: активність педагогічного спілкування; розширення обсягу та видів спілкування; інтенсивність спілкування; психологічний комфорт, що забезпечує саморозкриття особистості; створення індивідуальної програми спілкування зі студентом; педагогічну співпрацю та співтворчість у системі «викладач-студент».

Реалізація такої взаємодії відбувається переважно у традиційних формах організації навчально-виховного процесу (лекції, практичні заняття з методики навчання іноземних мов, зі спецкурсів тощо). Складовими використовуваної нами технології є розроблений спеціальний курс «Основи комунікативної компетентності вчителя іноземних мов»; система тренінгів як найбільш зручна, конструктивна, пшвидкодійоа форма забезпечення процесу формування комунікативної компетентності; діяльність студентів, пов'язана з активним спілкуванням; педагогічна практика студентів та їх індивідуальні заняття з іноземних мов.

Нами представлено розроблену концептуальну модель технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов (рис. 1).

Рис. 1 Концептуальна модель технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов

Зазначено, що формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов є складним, багатаспектним процесом і вимагає поетапної реалізації таких завдань: 1. Визначення логіко-змістовної спрямованості етапів роботи у відповідності до динаміки встановлених рівнів комунікативної компетентності. 2. Розробки матеріалів науково-методичного забезпечення процесу формування комунікативної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов: спецкурсів, технологій і методик, форм і методів навчально-виховної роботи, інтегрованих у зміст цілісної філологічно-педагогічної підготовки спеціалістів даного профілю. 3. Перевірки дієвості теоретичної моделі технології формування комунікативної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов, ефективністю розробленої технології, форм і способів, що забезпечують динамічність процесу.

Таким чином, аналітична та моделююча робота уможливили створення власної концептуальної моделі технології формування комунікативної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов, яка була покладена в основу експериментальної роботи.

Емпіричне дослідження проводилось упродовж 2006-2011 років у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Національному університеті «Львівська політехніка», Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова. В експерименті взяли участь 464 студенти у контрольних і експериментальних групах.

На першому етапі (2006-2008 рр.) здійснено аналіз стану розроблення проблеми в теоретичному і прикладному аспектах; визначено й обґрунтовано теоретичні положення дослідження, сформульовано об'єкт, предмет і мету дослідження та його теоретико-концептуальні положення.

На другому етапі (2008-2010 рр.) здійснено аналіз закономірностей та механізмів практичної реалізації мовних стратегій у контексті сучасної вищої освіти, виявлено чинники, що найістотніше впливають на мовну реалізацію особистості.

На третьому етапі (2010-2011 рр.) проведено систематизацію, інтерпретацію та узагальнення результатів дослідження, здійснено їх оформлення у вигляді рукопису дисертаційної роботи, підготовлено автореферат дисертації.

Поетапне проведення формувального експерименту було спрямоване на розв'язання завдання формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов відповідно до її структури. Виходячи з мети і завдань кожного з етапів формувальної роботи, добираються спеціальні форми і методи експериментальної роботи зі студентами. Від нижчого до найвищого рівня сформованості комунікативної компетентності майбутні вчителі іноземних мов у процесі впровадження технології формування комунікативної компетентності повинні проходити три етапи, що забезпечують комплексне формування компонентів комунікативної компетентності (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-креативного, емоційно-вольового, індивідуально-особистісного та операційно-діяльнісного). Для кожного етапу визначено мету, завдання та методи.

Базовий етап. Метою даного етапу є загальне ознайомлення майбутніх учителів іноземних мов з проблематикою комунікативної компетентності педагога та

формування базових знань і умінь щодо комунікативних процесів у навчанні іноземних мов та вихованні учнів.

Теоретичний блок. Основу даного блоку становить спецкурс «Основи комунікативної компетентності вчителя іноземних мов», який сприяє формуванню компонентів комунікативної компетентності, а саме: мотиваційно-ціннісного компонента, який передбачає формування установки на оволодіння комунікативною діяльністю, зумовлює орієнтацію студентів на гуманістичні цінності освіти; когнітивно-креативного компонента, який передбачає засвоєння знань щодо комунікативних процесів у навчанні та оволодіння вміннями творчо їх застосовувати; емоційно-вольового компонента, який передбачає у процесі проведення спецкурсу оволодіння навичками саморегуляції; індивідуально-особистісного компонента, який передбачає оволодіння навичками створення власного іміджу, розвиток власних комунікативних якостей; операційно-діяльнісного компонента, який сприяє набуттю досвіду комунікативної діяльності.

Практичний блок. У процесі проведення другого блоку базового етапу використовуються методи активного навчання, які розуміються нами як способи, прийоми, що спонукають до творчої розумової діяльності. Адже, впровадження інтерактивних методик у викладання спецкурсу «Основи комунікативної компетентності вчителя іноземних мов» та філологічно-педагогічних дисциплін дає змогу докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання перетворивши його на суб'єкт.

Філологічно-комунікативний блок. Слід зазначити, що даний блок є обов'язковим для кожного етапу, його методи застосовуються під час проведення занять з мовленнєвої практики та безпосередньо допомагають майбутнім учителям іноземних мов оволодіти комунікативними можливостями усного і писемного мовлення. Саме під час даного блоку студенти створюють індивідуальні освітні стратегії. В даному блоці використовуються методи тренування, методи моделювання емоцій, методи асоціацій та емоційно-сміслового аналізу.

Поглиблюючий етап. Метою даного етапу є поглиблення знань та умінь щодо комунікативних процесів у навчанні іноземних мов та вихованні учнів. Під час другого етапу застосовуються такі методи: діагностування та конструювання педагогічного іміджу, тренінгові методи, метод вправ тощо. Даний етап також складається з трьох блоків: *іміджевий* - присвячений створенню кожним студентом власного іміджу вчителя іноземних мов (під час опрацювання відповідних тем спецкурсу та самостійної роботи); *практичний* - головною складовою якого є проведення комунікативного тренінгу (під час практичних занять зі спецкурсу та самостійної роботи); *філологічно-комунікативний* - сприяє опануванню майбутніми вчителями іноземних мов методами створення власної інтерпретації літературного твору (під час практичних занять з усного мовлення).

Закріплюючий етап. Метою етапу є закріплення отриманих знань та сформованих умінь та навичок щодо філологічно-комунікативних процесів у навчанні. Дана мета вимагає розв'язання таких завдань: закріплення здобутих комунікативних знань і умінь, сформованих мотивів та комунікативних якостей шляхом їх комплексного використання під час педагогічної практики; спрямування

студентів на набуття комунікативного досвіду; оволодіння саморегуляцією у комунікативних ситуаціях під час спілкування.

Третій етап також складається з трьох блоків: аналітичного, практичного та філологічно-комунікативного, під час яких застосовуються методи: самоаналізу, аналізу досвіду роботи, моделювання педагогічних ситуацій, алгоритмізування інтерпретаційних процесів тощо.

Для зручності узагальнення результатів формування у майбутніх учителів іноземних мов комунікативної компетентності було підсумовано кількість балів отриманих студентами КГ та ЕГ за кожним критерієм та проаналізовано розходження у кількості балів за наступними показниками: середнім арифметичним, медіаною, модою та середнім квадратичним відхиленням.

Порівняння отриманих експериментальних даних констатувального та формувального контрольних зрізів ЕГ та КГ подано у таблиці 1.

Таблиця 1

**Динаміка формування у майбутніх учителів іноземних мов
комунікативної компетентності**

Групи	Рівні володіння комунікативною компетентністю, %						Середнє арифметичне	Медіана (бали)	Мода (бали)	Стандартне відхилення (бали)
	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень					
	Осіб		Осіб		Осіб					
Констатувальний експеримент										
КГ	52	22,4	180	75,6	-	-	48,8	48,0	46,3	12,6
ЕГ	52	22,4	180	75,6			48,5	46,5	45,0	12,7
Формувальний експеримент										
КГ	33	14,2	199	85,8	-	-	51,2	50,0	50,6	12,4
КГ	-	-	183	78,9	49	21,1	74,8	73,0	66,6	11,6

Для з'ясування репрезентативності отриманих даних у результаті формувального експерименту було застосовано їх обробку статистичними методами за допомогою такого алгоритму: 1. Сформульовано статистичні гіпотези: Перша гіпотеза (H_0): кількість студентів, які набрали 40 і більше балів (досягли середнього та високого рівня) в ЕГ не більше, ніж в КГ. Друга гіпотеза (H_1): кількість студентів, які набрали 40 і більше балів в ЕГ, більше ніж в КГ. 2. Здійснено перевірку істинності сформульованих гіпотез за допомогою статистичного критерію узгодження Фішера (φ). Застосування цього критерію дозволило оцінити ймовірність відмінностей між двома вибірками, в яких зафіксовано ефект впливу розробленої методики.

Порівняння φ табличного та φ експериментального показує, що φ табличне менше φ експериментального, а це означає, що φ лежить поза інтервалом прийняття нуль-гіпотези.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження підтвердили висунуте припущення та дали змогу сформулювати такі висновки:

1. Нами встановлено, що для оптимізації формування і використання мовних стратегій у сучасних умовах полікультурного буття необхідно враховувати вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на процеси вивчення, поширення і використання різних мов. Ці чинники впливають, у першу чергу, на формування відповідних знань, умінь і навичок у рамках комунікативної компетенції. Основними з внутрішніх чинників такого впливу є: етнічна і національна, регіональна тощо самоідентифікація особистості, фактори прихильності до того чи іншого соціокультурного простору. Зокрема, важливим аспектом у плані бажання до вивчення іноземних мов є те, як людина сама для себе відповідає на запитання, чи вважає вона себе громадянином України чи скоріше громадянином світу); мотиваційна сфера особистості взагалі і зокрема її мотиви до вивчення іноземних мов (одна справа, коли людина вивчає мови «щоб було» і просто тому, що їх викладають, без особливого внутрішнього бажання, і зовсім інша, коли вона усвідомлює можливі переваги для себе особисто: у встановленні економічних чи культурних контактів, в міжособистісному спілкуванні); процеси первинної і вторинної соціалізації, в ході яких формуються особистісні ставлення і потреби в міжнаціональному спілкуванні, в розширенні власних комунікативних компетенцій, так само, як і власна думка про свої здібності до вивчення іноземних мов.

2. Слід констатувати, що з точки зору педагогічних технологій, оволодіння студентами, слухачами тощо знаннями і вміннями іншомовного спілкування передбачає формування в них достатнього рівня комунікативної компетенції, зміст якої, складається з таких компонентів: а) мовленнєвої компетенції, що ґрунтується на чотирьох видах компетенцій: в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі. Ми зазначимо, що компетенція у говорінні включає компетенцію в діалогічному та монологічному мовленнях; лексична компетенція включає лексичні знання і мовленнєві лексичні навички; граматична – граматичні знання і мовленнєві граматичні навички; фонологічна – фонетичні знання та мовленнєві слухово-вимовні навички; б) мовна компетенція, що є інтегративною та включає мовні знання (лексичні, граматичні, фонетичні та орфографічні), відповідні навички. Знання лише мовного матеріалу не забезпечує формування мовленнєвих умінь, студенти мають здобути відповідні мовні знання, і в них необхідно сформувати конкретні мовленнєві навички для створення та розпізнання інформації; в) дискурсивна компетенція включає комунікативні вміння, пов'язані з умовами реалізації окремих мовленнєвих функцій із застосуванням адекватних мовних моделей-зразків; г) соціокультурна та соціолінгвістична компетенції включають знання, вміння використовувати у спілкуванні та пізнанні іншомовні соціокультурні і соціолінгвістичні реалії. Іншими словами, це сформованість у студентів цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни, що дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту ж інформацію, що і носій мови, і

досягти у такий спосіб повноцінної комунікації; д) стратегічна компетенція передбачає вміння вибирати ефективні стратегії для розв'язання комунікативних завдань; розвиток здатності студентів до самостійного навчання і самовдосконалення, бажання спілкуватися, слухати і розуміти інших, планувати навчальний процес, уміння адекватної оцінки та самооцінки.

3. Створення педагогічних технологій професійного навчання і формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у вищих навчальних закладах повинна ґрунтуватися, на нашу думку, на таких концептуальних ідеях як інтеграція психолого-педагогічних дисциплін і предметів філологічного циклу та інтенсифікація процесу навчання за допомогою інтерактивних форм і методів, а педагогічної технології формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов вимагає розв'язання низки завдань, зокрема: створення програми і відбір змісту формування комунікативної компетентності; розробка технології, методики, системи тренінгів, спрямованих на формування комунікативної компетентності; забезпечення наступності у формуванні комунікативної компетентності.

4. Якісні зміни характеру міжнародних зв'язків нашої держави, інтернаціоналізація всіх сфер суспільного життя роблять іноземну мову нагальною потребою в практичній та інтелектуальній діяльності людини. Вона стає дійсним чинником соціального, науково-технічного і загальнокультурного прогресу суспільства і вагомим засобом міжнародної інтеграції. Це підвищує статус іноземної мови як загальноосвітнього шкільного та фахового навчального предмета. Оскільки іноземна мова є елементом культури народу - носія даної мови і засобом передачі її іншим, то вона відкриває учням безпосередній доступ до величезного духовного багатства інших народів, підвищує рівень їх гуманітарної освіти з метою розв'язання задач, поставлених перед сучасним суспільством, відповідно до Законів України «Про Освіту», «Про позашкільну освіту».

5. Нами зазначено, що іноземні мови слугують, у першу чергу, для розв'язання різноманітних загальнолюдських і загальносвітових проблем. Тому значення мовних стратегій на сьогодні є, безумовно, важливе. В освіті це проявляється у вигляді мовних практик. Тому потрібно виводити предмет за межі шкільного і вузівського навчання у сферу практичного застосування, а саме - співпраці з вузами-партнерами зарубіжних країн, щоб мовна практика була дійсністю, тобто реальним навчальним процесом, де мовні стратегії отримують найбільш ефективне випробування.

6. Освоєння мовних стратегій є пріоритетним напрямом освітньої політики країн-учасників Болонського процесу. Ця ж норма є пріоритетною й для України, а саме: мовні стратегії є одним із головних засобів налагодження міжкультурного діалогу, досягнення толерантності і взаєморозуміння, подолання суперечностей та конфліктів, які час від часу виникають у європейському просторі; відсутність стратегій і політична застережливість щодо вивчення іноземних мов, політика обмеження спілкування народів, що практикувалась у колишньому СРСР, призвела до своєрідного відсторонення українців від загальноєвропейського діалогу, через що європейські народи не знають Україну як державу, зі своєю

історією і культурою; сучасні європейські інтегративні процеси інтенсифікують взаємодію народів і культур; створюють унікальну атмосферу співіснування в єдиному просторі культурних, етнічних, конфесійних суперечностей; потребують поглиблення діалогічного взаєморозуміння, що досягається засобами мовних стратегій; в останнє десятиріччя значно інтенсифікувалась міграція українців до європейського простору, що сприяло поширенню в ньому української мови і культури, а разом з цим, розумінню української спільноти як рівноправного партнера євроінтеграційних процесів; необхідно постійно на науковому рівні розробляти нові практики викладання-вивчення іноземних мов у навчальних закладах України, розширення мовної практики, вивчення іноземних мов упродовж життя, сутність яких полягає в єдності теорії і практики здійснення мовних стратегій; на сьогодні постає необхідність поглибленого вивчення європейських мов як принципу сучасної освітньої політики України.

7. Розроблена нами концептуальна модель технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов та проведена дослідницька робота дала змогу обґрунтувати методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов. Нами запропонована структура технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов, яка складається з: концептуальної основи, яка ґрунтується на ідеях контекстного навчання, створенні індивідуальної освітньої стратегії; змістової частини: цілі формування, зміст кожного з етапів; процесуальної частини: організація навчально-виховного процесу, методи і форми розвитку комунікативної компетентності, засоби комунікації, процес взаємодії викладача і студента.

8. Запропонована й експериментально перевірена технологія формування комунікативної компетентності є ефективною, вона сприяє позитивному ставленню до оволодіння комунікативною діяльністю, забезпечує теоретичну підготовку щодо комунікативних процесів у навчанні іноземних мов та вихованні студентів, сприяє включенню майбутнього вчителя до творчої діяльності, підвищує здатність до емоційного співпереживання та саморегуляції у комунікативній діяльності, сприяє формуванню комунікативних якостей та здібностей особистості та допомагає оволодіти засобами комунікації у процесі спілкування та набути комунікативного досвіду майбутніми вчителями іноземних мов. Застосування різноманітних методів математичної статистики забезпечили вірогідність отриманих даних та уможливили їх перенесення на загальну сукупність.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів даної проблеми та засвідчує необхідність подальшого її розроблення за такими основними напрямками: дослідження індивідуально-психологічних факторів формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов; креативність у професійному спілкуванні майбутніх учителів іноземних мов; обґрунтування ефективних індивідуальних стилів професійного спілкування вчителя іноземних мов.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Навчально-методичні посібники

1. Базиляк Н. Навчальний посібник з англійської мови для студентів II курсу факультетів фізичного виховання та спорту / Н. Базиляк, У. Дмитрів, О. Матвіяс. – Львів: Норма, 2008. – 56 с.

2. Англійська мова: контрольні роботи для студентів спеціальностей «фізичне виховання», «олімпійський та професійний спорт» заочної форми навчання / Н. Базиляк, У. Дмитрів, О. Коваль та ін. / за ред. О. Боровської. – Львів: «Норма», 2009. – 176 с. (Рекомендовано *МОН* Молодьспорту України).

3. Романчук О. Англійська мова: навч. посіб. для магістрантів та аспірантів спеціальності «олімпійський та професійний спорт» / О. Романчук, Н. Базиляк, О. Матвіяс, У. Проценко. – Львів: «Норма», 2010. – 64 с.

Статті у наукових фахових виданнях

4. Базиляк Н.О. Поняття «мовних стратегій»: проблема визначення / Н.О. Базиляк // Безперервна освіта в Україні :реалії та перспективи [Текст] : тематичний випуск. № 4 (додаток 1) 2008 / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України, Ін-т вищої освіти АПН України ; редкол. В.П. Андрущенко (гол. ред.) [та ін.]. - К. : [б. и.], 2008. – С. 41-45.

5. Базиляк Н.О. Мовні стратегії в полікультурному просторі / Н.О. Базиляк // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часоп. - Київ: Педагогічна преса, 2008. - № 4. - С.85 – 90 // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. - Київ: Педагогічна преса, 2009. - № 3. - С. 113-118.

6. Базиляк Н.О. Педагогічні технології сучасних мовних стратегій / Н.О. Базиляк // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. - Київ: Педагогічна преса, – 2009. - № 3. – С. 63 – 67.

7. Базиляк Н.О. Академічна мобільність як процес реалізації мовної практики / Н.О. Базиляк // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. - Випуск №5. - Ч. 2 // Збірник наукових праць / гол. редактор доктор пед. наук М.М. Козяр. – Львів, 2011. - С.21-25.

8. Базиляк Н.О. Мовна підготовка майбутніх спеціалістів: європейський вимір України / Н.О. Базиляк // «Молодь і ринок». - №5(76). - 2011. - С.136-141.

9. Базиляк Н.О. Місце педагогічної практики в процесі формування творчих можливостей студентів / Н.О.Базиляк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. - Випуск 30 // Збірник наукових праць / наук. ред. І.А. Зязюн. – Київ-Вінниця, 2012. - С. 296-300.

Тези і матеріали науково-практичних конференцій

10. Базиляк Н.О. До питання методики викладання англійської мови у ВНЗ фізкультурного профілю / Н.О. Базиляк // Матеріали VI міжнародної наук. конф. «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація». – Харків: Константа, 2007. – С. 21-23.

11. Базиляк Н.О. Ретроспективний аналіз розвитку вивчення іноземних мов та мовних практик / Н.О. Базиляк // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка» // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22-23 квітня 2010 року «Міжнародна комунікація: мова - культура – особистість».- Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. – Вип.15. – С. 3-6.

12. Базиляк Н.О. Навчальна стратегія як спосіб опановування іншомовної комунікації / Н.О. Базиляк // Мовне обличчя міста: Черкаси - 2010 : матеріали науково-практичної конференції. - Черкаси, 1 червня 2010 р. / редкол.: Л.І. Мацько Л.І. (відп.ред) та ін. - Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2010.- С. 318-321.

13. Базиляк Н.О. Особливості організації та реалізації мовної практики в умовах полікультурного простору / Н.О. Базиляк // Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 20 квітня 2011 року. - Київський університет ім. Бориса Грінченка, 2011. - С.16-21.

14. Базиляк Н.О. Актуалізація мовних стратегій в умовах глобалізації світу та міжкультурних комунікацій./ Н.О. Базиляк // Молодіжна політика: проблеми та перспективи : збірник наукових праць / наук.редактор С.А. Щудло // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції 20-21 травня 2011 р. - Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І.Я. Франка, 2011. - С. 195-200.

АНОТАЦІЇ

Базиляк Н.О. Практика як основа реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. - Київ, 2012.

У дисертаційному дослідженні представлені теоретико-методологічні засади реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі, розкриті поняття мовних стратегій у педагогіці як сукупності технологій, підпорядкованих вивченню мов у закладах освіти, особливості сучасного полікультурного простору та роль мови у спілкуванні людей, схарактеризовані провідні світові мови як основа спілкування в полікультурному просторі, проблеми їх вивчення, показано роль новітніх технологій вивчення мов у полікультурному просторі.

Зроблено аналіз розвитку вивчення іноземних мов і мовних практик, розкрито особливості організації та реалізації мовної практики в умовах полікультурного простору, показано як інтенсифікація мовних стратегій засобами освітніх технологій впливає на процес вивчення іноземних мов.

Представлена технологія формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов, розроблена концептуальна модель технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов як основа для реалізації мовних стратегій у полікультурному просторі.

Ключові слова: мовні стратегії, полікультурний простір, технології навчання, концептуальна модель, комунікативна компетентність, підготовка вчителя іноземних мов.

Базыляк Н.О. Практика как основа реализации языковых стратегий в поликультурном пространстве. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. - Киев, 2012.

В диссертационном исследовании представлены теоретико-методологические принципы реализации языковых стратегий в поликультурном пространстве, раскрыты понятия языковых стратегий в педагогике как совокупности технологий, подчиненных изучению языков в заведениях образования, особенности современного поликультурного пространства и роль языка в общении людей, дана характеристика ведущих мировых языков как основы общения в поликультурном пространстве, проблемы их изучения, показана роль новейших технологий изучения языков в поликультурном пространстве.

Сделан анализ развития изучения иностранных языков и языковых практик, раскрыты особенности организации и реализации языковой практики в условиях поликультурного пространства, показано как интенсификация языковых стратегий средствами образовательных технологий влияет на процесс изучения иностранных языков.

Отмечено, что иностранные языки служат, в первую очередь, для решения разнообразных общечеловеческих и общемировых проблем. Поэтому значение языковых стратегий на сегодня является, безусловно, важным. В образовании это проявляется в виде языковых практик. Поэтому нужно выводить предмет за пределы школьного и вузовского обучения в сферу практического приложения, а именно - сотрудничеству с вузами-партнерами зарубежных стран, чтобы языковая практика была действительностью, то есть реальным учебным процессом, где языковые стратегии получают наиболее эффективное испытание.

Разработанная нами концептуальная модель технологии формирования коммуникативной компетентности будущих учителей иностранных языков и проведенная исследовательская работа дала возможность обосновать методические принципы формирования коммуникативной компетентности будущего учителя иностранных языков. Нами предложена структура технологии формирования коммуникативной компетентности будущих учителей иностранных языков, которая состоит из: концептуальной основы, которая основывается на идеях контекстного обучения, создании индивидуальной образовательной стратегии; смысловой части: цели формирования, содержание каждого из этапов; процессуальной части: организация учебно-воспитательного процесса, методы и формы развития коммуникативной компетентности, средства коммуникации, процесс взаимодействия преподавателя и студента.

Предложенная технология формирования коммуникативной компетентности является эффективной, она способствует позитивному отношению к овладению

коммуникативной деятельностью, обеспечивает теоретическую подготовку относительно коммуникативных процессов в обучении иностранных языков и воспитании студентов, способствует включению будущего учителя к творческой деятельности, повышает способность к эмоциональному сопереживанию и саморегуляции в коммуникативной деятельности, способствует формированию коммуникативных качеств и способностей личности и помогает овладеть средствами коммуникации в процессе общения и приобрести коммуникативный опыт будущими учителями иностранных языков. Применение разнообразных методов математической статистики обеспечило достоверность полученных данных и сделали возможным их перенесение на общую совокупность.

Проведенное исследование не вычерпывает все аспекты данной проблемы и удостоверяет необходимость последующего ее разрабатывания за такими основными направлениями: исследование индивидуально психологических факторов формирования коммуникативной компетентности будущего учителя иностранных языков; креативность в профессиональном общении будущих учителей иностранных языков; обоснование эффективных индивидуальных стилей профессионального общения учителя иностранных языков.

Ключевые слова: языковые стратегии, поликультурное пространство, технологии обучения, концептуальная модель, коммуникативная компетентность, подготовка учителя иностранных языков.

Bazilyak N.O. Practice as basis of realization of linguistic strategies in polycultural space. – On rights for a manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of pedagogical sciences from speciality 13.00.04 - theory and method of trade education. - National pedagogical university of the name of M.P. Dragomanova. - Kyiv, 2012.

In dissertation research theoretical and methodical principles of realization of linguistic strategies are presented in polycultural space, the concepts of linguistic strategies are exposed in pedagogics as aggregate of technologies, inferior a study languages in establishments of education, feature of modern polycultural of space that role of language in intercourse of people, description is given leading world languages as basis of intercourse in polycultural space, problems of their study, the role of the newest technologies of study of languages is rotined in polycultural space.

The analysis of development of study of foreign languages and linguistic practices is done, the features of organization and realization of linguistic practice are exposed in the conditions of polycultural of space, it is rotined as intensification of linguistic strategies influences facilities of educational technologies on the process of study of foreign languages.

Technology of forming of communicative competence of future teacher of foreign languages is presented, the conceptual model of technology of forming of communicative competence of future teachers of foreign languages as basis is developed for realization of linguistic strategies in polycultural space.

Keywords: linguistic strategies, polycultural space, technologies of studies, conceptual model, communicative competence, preparation of teacher of foreign languages.

Підписано до друку 12.11.2012 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 100 прим. Зам. № 757
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідѣцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26

НБ НПУ

100161196